

Fotbollens mäktiga globalisering

© **Bill Sund**

Historiska institutionen, Stockholms universitet

Publicerat på idrottsforum.org 2015-12-21

Fotbollen har ett slags särställning inom sportens värld och det gäller särskilt dess globalisering, inklusive kommersialiseringen, som fördjupats allteftersom under årens lopp, och dessutom har fotbollen visat sig ha en progressiv roll i olika länder. Givetvis finns det och har funnits motsättningar och konflikter inom och mellan olika länder i fotbollens namn – men sådana motsättningar kan också driva utvecklingen framåt. Damfotbollen har exempelvis en mycket stark ställning i Japan och fotboll spelas också i muslimska länder i Mellersta Östern samt utgör en länk mellan Israel och Palestina, vilket är klart intressant. Dock har mycket av den positiva bilden förmerkäts genom korruptionen inom det internationella fotbollförbundet FIFA, men detta behandlas inte i denna artikel som granskar och diskuterar tre böcker som givits ut av det brittiska förlaget Routledge i serien ”Sport in the Global Society” och behandlar fotbollen i Afrika, Asien och Australien samt Mellersta Östern. Överhuvudtaget utgör fotbollens globalisering och progressiva roll samt förstås dess korruption en stor utmaning för idrottsforskare,

men i Sverige ligger vi ännu något efter när det gäller dessa områden. Två undantag är ekonomerna Harald Dolles och Sten Söderman, som medverkar i en av de böcker som behandlas här.

BILL SUND är professor emeritus vid Stockholms universitet där han huvudsakligen verkat vid The Swedish Institute for Social research, SOFI, men även vid Historiska institutionen, och på andra lärosäten i Sverige och utomlands. Sunds forskning rör sig över tre områden: (1)arbetsliv, arbetsmiljö och arbetsmarknad, (2) organiserad och ekonomisk brottslighet, samt (3) idrottshistoria och Sport Management – i stort allt i ett internationellt och historiskt maktperspektiv. Hans omfattande publicerade forskning om sport behandlar framför allt fotboll och cykelsport. Den senaste boken i raden, *Fotbollens strateger* (2015) fokuserar spel-system och ledarskap i en samhällslig internationell kontext. Bill Sund har även en gedigen erfarenhet från de stora bollsporterna som spelare, tränare och styrelseordförande. 2013 erhöll han Svenska idrottshistoriska föreningens pris.

Fotbollens mäktiga globalisering

Förlaget Routledge har tagit på sig den viktiga och grannliga uppgiften att ge ut studier om fotbollens globalisering med allt vad det innebär i den övergripande serien *Sport in the Global Society – Contemporary Perspectives*. Redaktör är Boria Majumdar. Den ledande tanken är givetvis att belysa och problematisera sporten i världens länder och världsdelar i olika fruktbara perspektiv. Grundvalen är tvärvetenskaplig, men det finns också journalistiska inslag. Det kan gälla sociala, kulturella och politiska frågor, vilket kan exemplifieras med några utgivna titlar som: *Sport – Race, Ethnicity and Identity*, *Sport in the City* och *Towards Social Science of Drugs in Sport*. Hittills omfattar utgivningen hela 50 böcker och det är mycket tacknämligt och klart imponerande. När det gäller fotbollen sker samverkan med tidskriften *Soccer & Society*, vilket bland annat lett till att tre nummers artikelbidrag från 2012 och 2013 har samlats i tre separata utgåvor. Det gäller studier av fotbollen i Afrika, Asien med Australien, och Mellersta Östern.

Den afrikanska visualiseringen

Boken om den afrikanska fotbollen: alltså *Global Perspectives on Football in Africa: Visualising the Game* har redigerats av Susann Baller, Giorgio Miescher och Ciraj Rassool, och som titeln anger så är huvudansatsen fotbollens visualisering i ett socialt, kulturellt och politiskt perspektiv. Alltså: hur synliggörs respektive osynliggörs den afrikanska fotbollen samt hur behandlas den och vad har särskilt hänt i Afrika under årens lopp? Det är viktiga frågor där svaren kan skapa förståelse och initiera ny forskning. Bakgrunden till bidragen i *Soccer & Society* var en konferens som hölls på universitet i Basel år 2010, samma år för övrigt som Sydafrika som första afrikanska land fick äran, glädjen och ansvaret att arrangera fotbolls-VM för herrar. Bokens innehåll består av tolv kapitel, inklusive introduktionen, indelade i fyra sektioner: den första om VM i Sydafrika, det andra om ”mediascapes”, det tredje om fansen och den fjärde sektionen består av tre olika fallstudier av afrikansk fotboll. Frågan om varför afrikansk fotboll på landslagsnivå inte når toppositioner utan endast på individuell nivå fokuseras dock inte i någon egen sektion. En annan intressant aspekt

som inte heller behandlas är utländska tränares verksamhet i Sydafrika. De engelska tränarna Bob Houghton och Roy Hodgson var exempelvis i Sydafrika innan de gjorde succé i Sverige på 1970-talet. Lars Lagerbäck var ju också förbundskapten för Nigerias landslag före och under VM 2010 i Sydafrika.

I den första sektionen som innehåller tre bidrag analyserar Chris Bolsman mästerskapet 2010 genom studier av sydafrikansk och engelsk media. I sydafrikansk media fanns såväl supernationalistiska som rasistiska inlägg. Franz Beckenbauers kritik mot att mästerskapet förlades till Afrika diskuterades också och då särskilt i brittisk media. Även andra aktörer in-

stämde i kritiken, särskilt med tanke på terrordåden i Angola innan mästerskapet då tre spelare dödades i ett attentat. Dock blev VM i Sydafrika av god klass, men ett problem som också togs upp var att de som brukade gå på fotboll inte gick på matcherna. Sydafrikansk media berömde arrangemanget, men där fanns även viss kritik. I det andra bidraget lyfter Kate Manzo fram den sydafrikanska statens verksamhet för att mästerskapet skulle bli lyckosamt och då genom hanteringen av landets media. Bakom denna sporthändelse låg, menar hon, en statligt ledd utveckling med neo-liberala drag. I det tredje bidraget av Ciraj Rassool och Virgil Slade redovisas och analyseras den historiska fotbollsutställningen "Fields of Play" på muséet i Cape Cod under VM 2010 och deras slutsatser är att utställningen visade hur den afrikanska fotbollskulturen växt fram med fansen och skapade ett

*Susann Baller, Giorgio Miescher
& Ciraj Rassool (red)*

**Global Perspectives on Football in
Afrika: Visualising the Game**

194 pages, paperback, ill.

Abingdon, Oxon: Routledge 2014 (Sport in the
Global Society – Contemporary Perspectives)

ISBN 978-1-138-85047-7

forum för fotbollsdiskussioner mellan unga och äldre spelare. Fotbollen har, menar de, skapat och bidraget till människors värdighet och känsla av medborgarskap.

Den andra sektionen består också av tre bidrag och inleds med en diskussion av David Künzler och Raffaele Poli, känd fotbollsstatistiker, om vad afrikanska media fokuserar när det gäller klubbtag och spelare utifrån en studie av idrottsidningar i Elfenbenskusten och vad de visar på förstasidan. Resultatet är tydligt: när det gäller klubbtag toppar det inhemska laget Ivory Coast sedan kommer europeiska topplag och när det gäller spelare är det uteslutande afrikanska spelare. I topp kommer de då europeiskt verksamma Didier Dogba och Samuel Eto'o. Deras slutsats är given, nämligen den stora betydelsen de afrikanska stjärnorna har för afrikansk fotboll, där även utländska spelare och tränare har en viktig roll som förebilder för ungdomen. Paul Dietschy fortsätter därefter med att konstatera efter att ha läst den internationella tidskriften *France Football* och *Salongo*, en tidning i Zaire, att det afrikanska problemet är att dess landslag inte vunnit de stora matcherna. Alla förluster i de stora turneringarna har satt sina spår. Intresset ligger alltför mycket istället hos den europeiska toppfotbollen, vilket tas upp av Salamon Waliaula genom en studie av den keynesianska fotbollsreporterns Mohammed Juma Njugunas kommentarer om engelsk fotboll vilka är mycket insiktsfulla och som också tar upp bakomliggande faktorer och den socio-kulturella kontexten i sina radiokommentarer.

I den tredje sektionen visualiseras fansen och politiken, och det första tydliga exemplet som tas upp är fotbollen i Zimbabwe, och det görs av Praise Zenenga. I detta land har fotbollen alltid integrerats med politiken och det var kolonialisterna som introducerade sporten med tydliga politiska förtecken. Inför VM i Sydafrika ställde Brasilien upp i en vänskapsmatch mot Zimbabwe och det var när motsättningarna i landet var mycket skarpa, men likväl satt såväl både presidenten Robert Mugabe och den forne premiärministern Morgan Tsvangirai på läktaren. Överhuvudtaget var alla där oberoende av hudfärg och kön. Fotbollen hade således en enande politisk makt, menar författaren. Ett fans spelar däremot huvudrollen i Mattia Fumantis bidrag, och det är "the 'Juju Man'" som var med på matcherna i 2008 års African Cup som hölls i Ghana. Han satt och höll en "White Chicken" och en "Black Chicken" under matcherna, där den vita representerade Ghana och den svarta dess motståndare. Sedan användes de på olika sätt för

att visa vad som gällde och hade hänt, till exempel genom att ta några fjädrar från den segrande kycklingen och placera de i den egna munnen. Då såg alla andra vad som gällde. Han blev berömd.

Boken avslutas därefter med tre fallstudier som inleds med Giorgio Miescher och Dag Henrichsens studie av Nambias fotbollshistoria, som går långt tillbaka i tiden eller till 1916, men det dröjde till 1960-talet innan fotbollen började uppmärksammas på allvar och det skedde framför allt genom den första afrikanska tidningen *South West News – Suidwes Nuus*. Med dess matchrapporter ökade intresset och snart kom också städer igång med att anlägga fotbollsplaner och så vidare. Tidningen hade således en huvudroll, vilket lyfts fram i deras studie. I nästa fallstudie av Agbenyega Adedze studeras betydelsen av att afrikanska stater, här åtta stycken, avbildar sina fotbollsspelare på frimärken. Det är onekligen ett sätt att synliggöra fotbollen och dess ikoner. Slutorden går till en av bokens redaktörer, nämligen Susann Baller, som slår fast att medan fotbollsmatcher kan inspirera historiker, kan de inte förändra historien”. Det gör hon efter att studerat den senegalesiska fotbollshistorien – historiker som hon är - genom visualiseringen 2002 i form av ”cartoons” och annonser som då kom till. 2002 var ett succéår för Senegal. De gick bland annat vidare i VM genom att slå ut Sverige efter förlängning. Bilder på ”cartoons” och annonser illustrerar hennes bidrag. Givande illustrationer finns även i övrigt i boken.

Vilka nya kunskaper och insikter förmedlar då denna redigerade sammanställning av tidigare publicerade artiklar i ”*Soccer & Society*”? Visualiseringen av den afrikanska fotbollen är klart spännande, alltså att man använder sig av ett tillvägagångssätt som man tidigare inte uppmärksammat på samma sätt. Genom denna ansats kan man förstå utvecklingen på ett djupare och bredare sätt och kombinera dessa insikter med andra som tillkommit i den tidigare forskningen. Redaktörerna är också noggranna med att påpeka att detta är ett första försök och det med rätta eftersom analyserna ibland inte blir tillräckligt genomträngande, men huvudsidan är positiv och ansatsen kommer säkerligen att få efterföljare.

Den asiatiska analysen

Boken om Asien med den beskrivande titeln *Football in Asia. History, Culture and Business*, där även delar om Sydamerika och Australien ingår, har redigerats av Younghan Cho och innehåller också den tolv innehållsrika kapitel, inklusive inledande översikt, fokuserade just på de historiska, kulturella och kommersiella faktorerna i utvecklingen med dess globala kopplingar fram till dagens fotboll: en klart spännande och utmanade ansats. Fotbollen introducerades tidigt i Asien av europeiska soldater, sjömän och köpmän som tog med sig bollar och började spela. Detta hände i Singapore redan 1892 och fotbollen kom att symbolisera modernitet och imperialistiska krafter. Den förankrades först inom kungliga familjer och i lokala eliter. Det asiatiska förbundet AFC bildades så sent som 1954 och är sedan dess en del av FIFA. Inga stora segrar har ännu vunnits och inga stora turneringar har arrangerats i Asien med undantag för herr VM i Japan och Sydkorea 2002, skriver Younghan Cho, men då glöms det japanska damlandslaget stora framgångar bort.

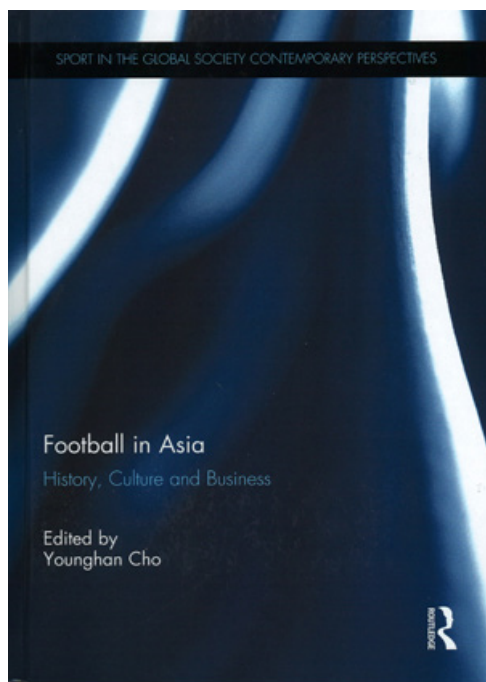
Nick Aplin fokuserar därefter just på när den europeiska fotbollen kom till Asien och Singapore på 1890-talet, och då med huvudsakligen skotska sjömän. Intressant nog kom spelet snart att domineras av snabba uppspel och passningar till löpande yttrar. Skotsk fotboll var redan då kollektiv och samverkande med kombinationsspel. Den gamla engelska, individualistiska fotbollen med dess likheter med rugby föll tillbaka. Fotbollen blev alltmer systematisk på ett vetenskapligt sätt och associerades med den brittiska kulturimperialismen, men snart utmanades "fair-play"-moralen av brittiska militärer och fotbollen som en civiliserande process underminerades, med Aplins ord.

I Kina kom fotbollen småningom att lämna amatörstadiet och bli professionell. Denna process undersöks av Chun Wing Lee och exemplet är fotbollen i Hong Kong. Redan under 1950-talet satte processen igång. Drivande var Hong Kong Football Association/HKFA, men motståndet från Amateur Sports Federation och Olympic Committee of Hong Kong var länge starkt samt särskilt från de kinesiska klubbarna och toppspelarna, vilka ville behålla status quo. Först i slutet av 1960-talet blev den professionella fotbollen legaliserad och det skedde i Hong Kong – och därmed först i hela Asien. Detta kan

jämföras med den likartade utvecklingen i Sverige och den ännu senare i Danmark och Norge.

Efter dessa två bidrag om kinesisk fotboll innehåller boken fem bidrag om andra asiatiska länder. Det första består av en komparativ analys mellan indonesisk och turkisk fotboll, vilken gjorts av James M. Dorsey och Leonard C. Sebastian. I båda länderna har fotbollen varit politiserad och såväl pro-koloniala som anti-koloniala klubbar har deltagit i kampen för oberoende. Turkisk fotboll har kommit betydligt längre och har haft stora sportsliga framgångar. Dock har vissa skandaler ägt rum, som matchfixning. Kurderna har även lanserat en egen fotbollsliga i sydöstra delen av Turkiet. I Indonesien har utvecklingen bromsats av den javanesiska hegemonin i landet och av politisk och kommersiell manipulation, enligt författarna.

Charles Little från London Metropolitan Business School har undersökt relationen mellan Singapore och Malaysia och kommit fram till att fotbollen har en mycket stor betydelse för att denna relation kan upprätthållas. I mitten av 1960-talet försämrades dock relationen genom att Singapore stöttes bort från Malaysia, men fotbollen har visat hur viktigt beroendet är mellan dem. Numera spelar också Singaporelaget Lions XII i den malaysiska "Super League". Charles Little kopplar också detta behov till liknelsen som en gång gjordes på 1950-talet utifrån den nödvändiga samverkan mellan Singapore

Younghan Cho (red)

Football in Asia: History, Culture and Business

198 pages, hardcover

Abingdon, Oxon: Routledge 2015 (Sport in the
Global Society – Contemporary Perspectives)

ISBN 978-1-138-81602-2

och Malaysia, att man kan inte spela Shakespeare's Hamlet utan "the Prince". Så sant som det är sagt.

Även i Indien spelas det fotboll, vilket kanske inte är så känt, och Madhuj Mukherjee har granskat fotbollen, fansen och nationalismen i Bengalen, som på sin tid var den största och folkrikaste delen av brittiska Indien. Ansatsen är att jämföra utvecklingen i Bengalen med densamma i de framgångsrika fotbollsländerna och tidigare kolonierna Brasilien och Argentina med alla sina VM-guld. Skillnaderna är givetvis stora och bland annat framhålls fotbollens självständighet i Sydamerika, där den blev såväl vardaglig som nationell. Svårartade konflikter med våld inblandat har ägt rum mellan indiska klubbar, vilket bromsat utvecklingen. Globaliseringen betyder nu mycket för den indiska fotbollen, utländska spelare finns på plats, och toppfotboll kan nu ses även där, vilket är viktigt för fansen och de uppväxande generationerna. Slutorden är följande: "Clearly, football becomes a dynamic process through which peoples of 'developing countries' can make sense of their own histories, and may intervene through disparate (and sometimes violent) forms of cultural enunciations".

Sydkorea var som sagt en av arrangörerna 2002 och Miyoung Oh fokuserar i sitt bidrag på konstruktionen av Sydkoreas identitet genom en fallstudie av VM 2010. Den turneringen lyckades de kvalificera sig till, men de förlorade samtliga matcher i gruppen, mot Brasilien, Portugal och Elfenbenskusten. Målskillnaden blev föga smickrande 1-12. Studien bygger på 18 intervjuer med fotbollsintresserade personer av koreansk etnicitet, såväl kvinnor som män, i åldrarna från 25 till 39 år genom ett snöbollsurval. Intervjuerna gjordes under mästerskapet i Seoul och samtliga var entusiastiska över kvalificeringen till mästerskapet. Det speciella denna gång var att Sydkoreas grannländer också hade kvalificerat sig. Resultatet som framkom genom undersökningen är att informanterna var mer kritiskt inställda till Japan och deras politik genom åren än gentemot Nordkorea som man såg som en "sister" eller en del av familjen. Identiteten byggdes således på etniciteten och vidare på historien, kulturen, vanor, och minnen. Men bland informanterna fanns också en positiv syn på utländska kulturelement och författaren menar att det beror på att Sydkorea numera är multikulturellt och har över en million utländska arbetstagare i landet. Slutorden blir logiskt nog att identitetsprocessen är som en resa som aldrig tar slut.

Det femte bidraget som författats av samhällsvetaren Gerard A. Akindes från Department of Sports Administration vid Ohio University handlar om afrikanska spelares migration till södra och sydöstra Asien. Syftet är att studera den växande globala arbetsmarknaden för fotbollsspelare av rang. Afrika är den tredje största exportören av spelare till andra världsdelar och länder och enligt uppdaterad statistik spelar nu 400 afrikaner i indiska lag. Men de finns också i Vietnam, Indonesien, Singapore, Kambodja och Thailand. Perspektivet är inte helt och hållit det sedvanliga koloniala eller antikoloniala, utan just att kompetenta spelare väljer att flytta och spela i andra länder, som just dessa afrikaner som väljer att spela i södra och sydöstra Asien där de också enligt författaren kan bli integrerade i respektive samhälle. Det är således den globala fotbollsarbetsmarknaden som fokuseras, och Akindes konstaterar att världsfotbollen har ett tydligt centrum, alltså Europa, och en periferi som består av resten av världen och där till exempel afrikanska spelare söker sig till bland annat Asien. Men viktigt i sammanhanget är att många unga afrikanska spelare inte får riktiga kontrakt i dessa perifera ligor utan tvingas vända hem igen, vilket givetvis skapar problem eller med en afrikansk spelarens ord: "Africa is eighteen flying hours away, and to be able to go back home is not always a choice".

Efter dessa bidrag följer två kapitel om fotbollen i Japan och det första av dem utgörs av en analys av "the business parameters of professional football in Japan" i ett tjugooårsperspektiv, vilken genomförts på ett systematiskt sätt av ekonomerna Harald Dolles och Sten Söderman från Göteborgs respektive Stockholms universitet. Fotbollen i Japan är av gammalt datum, eller redan från 1870-talet genom ett brittiskt initiativ. Det första nationella mästerskapet hölls 1921, samma år som japanska fotbollförbundet, JFA, bildades. Japan slog ut Sverige i OS 1936. Sedan dröjde det precis som i de nordiska länderna tills fotbollen blev professionell. Idéerna om en professionell fotboll började materialiseras i slutet av 1980-talet och den första proligamatchen spelades 1993. Därmed tog japansk fotboll steget in i den moderna fotbollen, vilket innebar att idrottskulturen förändrades och utländska idéer om hur fotbollen skulle styras, spelas och konsumeras gradvis institutionaliserades. Ligan blev en succé och den brittiska veckotidningen *The Economist* beskrev den som ett pussel som lagts i en kreativ process. Där tar deras bidrag vid som bygger på 32 semistrukturerade intervjuer med klubbledare, förbundsrepresentanter

och sport managementexperter. Dessutom bygger de givetvis som alla andra bidrag i dessa böcker på relevant forskningslitteratur inom respektive fält. Försöket med att söka starta en ny marknad för fotbollen i Japan och Asien blev lyckosam och klubbarna i den japanska ligan har numera även kontakt med flera storklubbar i Europa, som Real Madrid, Bayern München och Manchester United. Kontakter finns också mellan världens största ungdomsturnering Gothia Cup i Göteborg och det japanska förbundet och dess liga. Fortfarande är det dock så att det gäller att överföra intresset för europeisk fotboll till den japanska fotbollen, konstaterar författarna. Utländska spelare finns i den japanska ligan, men det är också så att japanska toppspelare söker sig till de europeiska klubbarna, ty fotbollen och dess marknad är global. Japansk damfotboll är internationellt större än dess herrdito, vilket är intressant och damfotbollen borde därför ha haft minst ett eget kapitel i boken.

I det andra bidraget om japansk fotboll av Jorge E. Cuéllar fokuseras japanska spelare som valt att spela i Sydamerika, alltså spelare i förskingringringen, utifrån hur fotbollskapitalet, kommersialiseringen och nationalismen fungerar. Fotbollen på hög nivå står för underhållning och gemenskap på grundval av den lokala ortens etnicitet och klasstillhörighet. Författaren framhåller att detta är påfallande starkt i Sydamerika och då spelar även fackliga och religiösa organisationer en roll liksom utbildningsanstalter som så att säga förhandlar med fotbollen om identitet, klass och ideologi. Cuéllars avsikt med undersökningen är att studera om fotbollen kan bidra till att reda ut de stora frågorna kring asiatisk identitet, politik och kapitalism i förhållande till föreställningar om den sydamerikanska nationalismen. Resultatet han kommer fram till genom sina litteraturstudier är att globaliseringen och dess neoliberalism jämnar ut kulturella och etniska skillnader och fördunklar asymmetriska maktrelationer och det gäller även fotbollen. Dock framhåller han utifrån Ernesto Laclaus teser om "dislocation", att uppfattningen om globaliseringens effekter behöver nyanseras, vilket synes rimligt.

De två avslutande kapitlen i boken består av två bidrag om fotbollen i Australien och dess utveckling och kopplingar till Asien. Det första har författats av Zoran Pajic och handlar om den nya fotbollen i Australien och vilka konsekvenser den fått. År 2003 blev den regeringssanktionerade rapporten Crawford Report klar, vilket ledde till en ny liga, och en epok med kulturella, ekonomiska och geopoliti-

tiska kopplingar med Asien. Tidigare hade fotbollen i Australien varit en plattform för etnisk nationalism. Förändringen var helt i takt med övergången till ett nytt postmultikulturellt, postindustriellt Australien, med författarens ord. Det innebar också, poängterar Pajic, att den tidigare anglosaxiska hegemonin bröts och ett närmande skedde till Asien och dess fotboll och särskilt dess fotbollsspelare. Den gamla fotbollen stod för den gamla kulturen och det gamla territoriet medan den nya skapade en ny fotbollshierarki, en ny kultur och ny industri, vilket helt enkelt reflekterade den förändrade marknaden för att kunna få ett större geopolitiskt och ekonomiskt inflytande i Asien. Den nya ligan representerade inte bara en förändring utan även övergången från gamla Australien till den ekonomiskt reformerade, neokonservativa och marknadspopulistiska Australien. Fotbollen tjänar här således som ett utmärkt exempel på motorn i en genomgripande samhällsförändring.

Det sista kapitlet om den nya fotbollens möjligheter i Australien och Asien har författats av Chris Hallinan och Tom Heenan. Deras utgångspunkt är den viktiga förändringen när fotbollförbundet i Australien gick ihop och blev medlem i det asiatiska förbundet, AFC, och det skedde 2006. Därmed var dessa två världsdelar fotbollsmässigt intimt sammankopplade. Frågorna är då vad det berodde på, och vad det ledde till när det gällde det komplexa förhållandet till politik, nationell identitet och regionalism. Förklaringen till samgåendet handlar inte bara om att marknaden skulle bli större utan även om sportliga dimensioner och utvecklingen ledde helt klart till bättre elitfotboll. Frågan har till och med kommit upp om det blir Australien eller ett asiatiskt land som tar hand om den första FIFA-trofén – och det vill inte säga lite, vill man gärna tillägga.

Fotbollen har länge varit stor i Asien och det redovisas på ett tydligt sätt, men det som fokuseras med all rätt är övergången till vår samtid när fotbollen blir en del av globaliseringen, där Asien har och har haft en nyckelroll. Den saken är helt klar. Asien utmanar onekligen Europa och USA när det gäller att inneha huvudrollen. Inom fotbollen har dock utvecklingen ännu inte nått så långt. Europa och dess fem tongivande ligor i Tyskland, Spanien, Italien, Frankrike och England utgör fortfarande centrum. Närmandet mellan fotbollen i Australien och Asiens kontinent kan bli mycket fruktbar, mycket talar för det. Intressant i denna bok är även att den innehåller, vilket syftet anger, såväl humanistiska som samhällsvetenskapliga ansatser. Dock saknar

även denna bok fokuserade analyser av fotboll som den leds och spelas, men för detta krävs förstås andra kompletterande kunskaper av författarna.

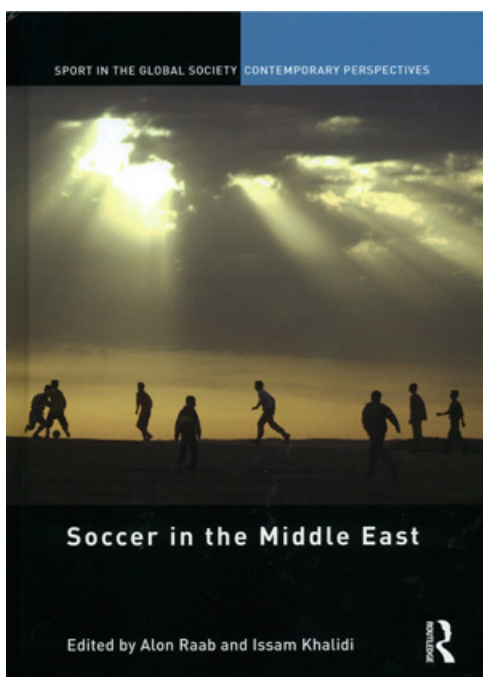
Mellersta Österns fotbollsproblematik

Boken om fotbollen i Mellersta Östern med titeln *Soccer in the Middle East* har redigerats av Alon Raab och Issam Khalili och är mer omfattande än böckerna om Afrika och Asien med sina 19 kapitel, eftersom den även innehåller tre kapitel med skönlitterära textbitar och ett dagboksutdrag. Fem av kapitlen behandlar fotbollen i Israel och Palestina och relationen dem emellan. Dessutom behandlas fotbollen i Turkiet i tre kapitel, och därtill finns bidrag om fotbollen i Egypten, Marocko, Irak, Libanon och Syrien. Bokens första del innehåller således 13 vetenskapliga studier och den andra delen fyra kapitel. Det finns förstås såväl en introduktion som ett efterord. Denna bok är alltså även den klart innehållsrik.

Vad tas då upp och vad kommer de olika studierna om den israeliska och palestinska fotbollen fram till? Glen M. E. Duerr fokuserar på den palestinska fotbollens historik och medlemskap i FIFA samt den viktiga fredsfrågan. Palestina är inte medlem i FN men däremot i FIFA, och i bidraget förs ett resonemang om att fotbollen skapar identitet och verkar för oberoende. Fotbollen kan därför spela en viktig roll för att skapa fred mellan Israel och Palestina, ty fotbollen och sporten mer generellt har ofta den fredsskapande rollen. Men hur fungerar då damfotbollen, alltså för palestinska kvinnor i Israel? Socialantropologen Kenda R. Stewart har studerat detta genom intervjuer och svaret är att den fungerar ganska bra eftersom de kvinnliga spelarna har fotbollen som en hobby. De har kunnat fortsätta att spela trots klubbens manliga kontext, makt och hierarki. Klubben de spelar för är Banat Sakhnin – för övrigt den enda palestinska klubben i den israeliska damligan. Hur har då den palestinska pressen hanterat sporten under årens lopp? Den frågan har ställts av Issam Khalili, en av redaktörerna, som närläst tidningen *Filastin* 1911–1948 och svaret blir: mycket omsorgsfullt. Den palestinska sporten gavs utrymme och följdes noggrant, alltså fram till och med att Israel etablerades. Och omvänt, vilken täckning har de hebreiska, judiska sporttidningarna haft när det gäller arabiska fotbollsspelare? Den saken söker Chen Kertcher reda ut genom en studie

av upploppen och krisen mellan israeler och palestinier i oktober år 2000. Det visar sig att sporttidningarna inte gick in i konflikten utan försökte hålla sig utanför den politiska dimensionen utifrån uppfattningen att såväl de israeliska som palestinska spelarna var professionella och att fotbollen därför inte direkt behövde beröras av de politiska motsättningarna. Den politiska kontexten föll alltså i bakgrunden. Författaren menar dock att det är viktigt att fortsätta och fördjupa forskningen inom detta område eftersom arabiska klubbar och spelare har blivit alltmer prominenta i den israeliska första och andra ligan under senare år. Frågeställningen fördjupas därefter i nästa kapitel när Alon Raab, som redigerat boken, studerar hur fotbollsmötet mellan israeler och palestinier gestaltas i film och skönlitteratur. Alltså: Vad lyfts fram när det gäller de politiska och sociala aspekterna av konflikten mellan Israel och Palestina? Svar: olika aspekter fokuseras, dels sådana som skärper motsättningarna och kampen, dels sådana som istället betonar palestinernas integration i det israeliska samhället genom fotbollen. Ett sådant exempel är det palestinska laget Bnei Sakhnin med muslimska, kristna och judiska spelare som vann israeliska Stat Cup 2004. Dess spelare och fans viftade då med både israeliska och palestinska flaggor.

Den turkiska fotbollen uppmärksammas naturligtvis också i denna bok om fotbollen i Mellersta Östern och i det första bidraget av filo-

Alon Raab & Issam Khalidi (red)

Soccer in the Middle East

240 pages, hardcover

Abingdon, Oxon: Routledge 2015 (Sport in the Global Society – Contemporary Perspectives)

ISBN 978-0-415-61244-9

sofen Jesús Ilundáin Agurruza och skribenten Cem Kuleli anläggs ett filosofiskt perspektiv på turkisk fotboll, som under senare år uppvisat en nedåtgående spiral. Deras vinjett är att den behöver ett nytt hjärta. Turkiets landslag och dess största klubbar Galatasaray, Fenerbahce och Besiktas, alla från Istanbul, har annars tidigare haft stora internationella framgångar. Författarna framhåller Turkiets geografiska position mellan Europa och Asien, vilket innebär att man ser mot väst men glömmer inte öst. Etiken har gått förlorad inom turkisk fotboll, menar de, och hänvisar till den skotske filosofen Alasdair MacIntyre för att komma över och förbi pessimismen. Elif Batuman har ett annat och kompletterande perspektiv utifrån sin läktarposition. Han redovisar viss turkisk fotbollshistoria, nämligen att sporten togs till osmanska riket av engelsmän redan på 1870-talet, men motarbetades givetvis. Det första muslimska, turkiska laget tillkom 1901, så fotbollen har funnits länge där. Bidraget handlar huvudsakligen om de tre största klubbarna och dess fans, för även i Turkiet har fansen drabbat samman med allvarliga följder. Särskilt fokuseras arbetarklubben Besiktas fans. De andra två klubbarna är mer förankrade i stadens elit och dess nätverksorganisation Carsi, vilken författaren berättar ingående om. Han söker dess ledare men det finns ingen namngiven: organisationen är inte strukturerad så. Den saknar helt enkelt en uttalad beslutshierarki och andra kännetecknande drag för en organisation, som medlemsmöten och medlemsavgifter. I det tredje bidraget återkommer fansansatsen och då gällande Galatasaray, och kapitlet har författats av statsvetaren Adrien Battini. Han börjar med att konstatera att turkiska fans alltsedan mordet på två Leeds United fans år 2000 har blivit stigmatiserade som våldsamma och nationalistiska. Syftet med hans artikel är därför att dekonstruera denna uppfattning genom en fallstudie av UltraAslan, den hårda kärnan i Galatasarays fansgrupp. Han kommer fram till att de bildat en ny typ av fansorganisation som kan betecknas som "The footballistic church", vilket står för och innebär en bred anslutning och ett överskridande av lokala, etniska, politiska eller religiösa identiteter. UltraAslan kan därför ses som en ny modell för ett nationellt samhälle. Men lägger han till: "fandom" är ett flexibelt fenomen som behöver mycket mer forskning, och han föreslår därför studier av de olika fansgrupperna i Turkiet, alltså även de i städer utanför huvudstaden Istanbul som Trabzon, Izmir, och Bursa eftersom där finns en annan och mer lokal tydlig identifiering med lagen.

De två egyptiska kapitlen behandlar å ena sidan VM 2010 och å andra sidan huliganismen. Att inte Egypten fick arrangera det första världsmästerskapet i Afrika upprörde många egyptier som ansåg att Egypten var det självklara valet. Denna upprördhet behandlas av historiken Shaun T. Lopez som också har med Marocko, med dess arabiska identitet och europeiska koppling, i sin studie om ras, plats, identitet och konkurrens. Det var hård intern afrikansk kamp om vilket land som skulle få äran och möjligheten att anordna det första, prestigefulla världsmästerskapet. FIFA:s beslut blev således Sydafrika, vilket upprörde känslorna i Egypten och Marocko. I Marocko var stödet svagt för Sydafrika, relationerna var bättre med Europa. Marocko hade också ett problematiskt förhållande till de sub-Sahariska länderna. Egypten hade inte heller det afrikanska stödet och egyptiska debattörer förde också som en förklaring fram den motsägelsefulla hållningen till den afrikanska kontinenten, där det fanns inslag av rasism med gamla rötter.

I det andra bidraget om egyptisk fotboll studerar historiken Shawki El-Zatmah den sociala och politiska problematiken kring fotbollspublikens förändrade attityder och uppträdande. Från och med början av 2000-talet blev fansens beteende förändrat och de blev ultra-fans. Tidigare var de mer traditionellt försiktiga och kallades Terso-fans. Kända blev fansgrupper som Ahlawi Ultras och White Knights Ultras. Författaren menar att allt detta hänger ihop med sociala och kulturella förändringar i Egypten, vilket också framgår genom att de deltog aktivt i den egyptiska revolutionen mot militärregimen. Fansen fick politiskt betydelse och deltog på olika sätt i kampen om att förändra Egypten. Det våldsamma upploppet under matchen i Port Said 2012 med 74 döda och över 500 skadade ledde dock till att det egyptiska fotbollsförbundet lade ned högsta ligan under två år, vilket kom att försvaga fotbollen och förändra fansens ställning inom fotbollen och i samhället.

Om fotbollen i Irak, Libanon och Syrien finns som nämnts också bidrag. Geoff Harkness skriver om muslimska kvinnors spel i Irak och det görs efter fältstudier i Sulaimani, en stad i nordöstra kurdiska Irak, och med djupintervjuer av spelare och ledare i stadens klubb AUIS. Författaren menar att unga kvinnor i Iraks Kurdistan påverkar kulturen och de kommer från socialt moderata familjer som stödjer sina döttrar, så att de kan skaffa sig hög utbildning och förutsätter att de skall få en roll i samhället som kvinnor tidigare inte haft. Som mus-

limer hanterar dessa unga kvinnor religiösa frågor på ett flexibelt och tolerant sätt. De går emot traditionella patriarkala idéer, vilket givit dem självförtroende att även påverka den politiska agendan. Allt detta är förstås inte fotbollens förtjänst, men den har haft stor betydelse som en säker plats där deras rådande kultur med dess gränser kan bli testad och förklarad. Fotbollen spelar därför en viktig roll för samhällsutvecklingen i Mellersta Östern, vilket synes vara en viktig, men troligen väl optimistisk, slutsats. Åt samma håll lutar också journalisten James Montagne efter sina studier av Libanon som 2009 var fyllt med motsättningar och så även på fotbollsläktarna. Några år senare, 2012, var spänningarna fortfarande stora, men särskilt inom fotbollen syntes andra tecken: spelarna hade börjat lägga de ideologiska skillnaderna åt sidan. Därmed avtog förbittringen dem emellan. Montagne har även undersökt läget och utvecklingen i Syrien med fem nedslag från juli 2011 till april 2012, i Homs, Amman (Jordanien) och Bayada – sista besöket. Krigets Syrien är förstås en inte lika positiv upplevelse, vilket också framgår av hans redovisande text.

Efter dessa bidrag avslutas boken som sagt med flera kapitel med utvalda och återgivna delar av litterära verk. Sist av allt följer en spe-lares dagboksanteckningar. Redaktören gör urvalen av de litterära texterna tillsammans med respektive författare och här återges berättelsen *Drumbeat* av Mohamed El-Bisatie, som handlar om när Förenade Arabrepubliken kvalificerade sig till VM i Frankrike 1998 och - för att nämna två exempel - när dess muslimske ledare, emiren, uppmanade befolkningen och landets gästarbetare att åka dit. Han beordrade även myndigheter och företag att distribuera en extra månadslön till alla anställda. Så stor var denna framgång och så viktig var fotbollens betydelse i det arabiska, muslimska samhället. Nästa urval är delar från *Moon over Samarqand* av Mohamed Mansi Quandil. Samarqand är huvudstaden i republiken Uzbekistan och texterna handlar om när en son till en mäktig egyptisk man som mot sin vilja sänds iväg som kadett till Samarqand och elitmilitär utbildning. Väl där får han se och möta mycket våld utfört av kriminella, islamiska aktivister och hårdföra medlemmar från säkerhetsstyrkorna i Uzbekistan och Egypten. Fotbollen finns med förstås, och av en annan kadett, förankrad i en förbjuden islamistgrupp, får han lära sig att spela hårt. Det tredje urvalet är ur den självbiografiska boken *Life is more beautiful than paradise: a Jihadist's own story* av Khaled Al-Berry. Det är en berättelse om inträde i den jihadistiska rörelsen i Egypten och kritik mot

densamma med fotbollen inblandad. Dagboksanteckningarna kommer från Morad Fareed, med erfarenhet av palestinska landslaget, och handlar om hans stolthet som fotbollsspelare samt hans tankar och känslor och problem på och vid sidan om planen under 2004 och 2010 ifrån Doha i Qatar via Ismailia och Kairo i till New York. Fotbollen betydde mycket för honom eller med hans egna ord: "There was no better vehicle of my own becoming than through the beautiful game: Futbol. And we were as much of an ordinary team as many".

I bokens avslutningsord poängterar dess redaktör Alon Raab den politiska problematiken i Mellersta Östern och tar upp kriget i Syrien, blodbadet i Irak och diskussionen om VM i Qatar inför VM 2022, men också särskilt fansens politiska, demokratiska roll där de på olika sätt protesterat och drivit på utvecklingen både inför den arabiska våren och därefter i Egypten. Fansen har också haft en demokratiskt drivande roll i Turkiet och Saud-Arabien, menar han. Även i den israelisk-palestinska konflikten har fotbollen haft sin betydelse och dessutom har det samlande förbundet i Mellersta Östern drivit på utvecklingen för damernas medverkan och tillgång till arenor och utrustning, men religiösa och kulturella normer samt lagstiftning har fortsatt att förhindra dessa möjligheter. Det är så sant som det är nedtecknat. Det behövs också mer och ny forskning. Redan i bokens inledning föreslår redaktörerna en rad utmanande forskningsuppgifter som VM i Qatar, sofistikerade historiska studier av fotbollen i Yemen, Syrien, Libanon och Gulfstaterna samt studier av sportens och fotbollens relationer till religion och fred samt synen på och förhållandet till kvinnors medverkan. Dessutom framhålls givetvis även globaliseringens och medias roll. De uppmärksammar även betydelsen av att studera fotbollstränare och managers i Mellersta Östern.

Fortsättning följer

Fotbollen växer även globalt och allt talar för att intresset kommer att öka ytterligare och därmed också forskningen. Det är självklarheter för de insatta, inklusive Routledge-förlaget och dess anlitade redaktörer, vilket också framgår av nämnda förslag till fortsatt forskning. Saknas gör väl egentligen endast prioriteringar och fokuseringar på spelets taktiska systemuppbyggnad, den globala fotbollsarbetsmarknaden, hela den kommersiella aspekten samt organisationers roll och

agerande från klubbnivå via nationella och internationella förbund till FIFA. Allt detta gärna också när det är lämpligt i historiska perspektiv samt givetvis i det redan använda sociala, kulturella och politiska helhetsperspektivet. Det behövs också komparativa studier i ett centrum-periferiperspektiv eftersom Europa så länge jämte Sydamerika haft makten inom förbollen och stått för de stora framgångarna.

Förlaget har således samverkat med *Soccer & Society* och det är bra, men samverkan bör även sökas med Centre International d'Étude du Sport, CIES, det schweiziska universitet, som via hemsida och tidskrift, *Football Observatory Monthly Report* publicerar forskningsresultat och särskilt sådana byggda på kvantitativa metoder.